

**Brouček, J.: Pozitívny prístup chovateľa k zvieratám zvyšuje ich zdravie aj produkciu.
Roľnícke noviny, 71, 2001, č. 202, príloha Agrárne ozveny, 18.10.2001, 1 a 5**

Následkom výrazných zmien v živočíšnej výrobe počas minulého polstoročia má väčšina hospodárskych zvierat v súčasnosti veľmi malú interakciu (vzájomné aktívne pôsobenie) s ľudskými bytosťami. Zvieratá väčšinou nepoznajú svojho chovateľa dostatočne dobre, aby jeho pokojný hlas v nich vyvolal dôveru (istotu) a získal ich prítulnosť. Môže byť, že zvieratá skutočne nepotrebnú takéto kontakty, nikto to s istotou nevie. Avšak stále vzrastá počet informácií, ktoré nevyvrátiteľne ukazujú na to, že pozitívne vzťahy medzi človekom a zvieratom vedú k zvýšeniu produktivity a zdravia zvierat. Úloha ošetrovateľa vo vytváraní pohody hospodárskych zvierat sa v súčasnosti dostáva do veľkej pozornosti etológov. Britský zoopsychológ SEABROOK definoval dobré farmárčenie ako „**poznanie správania jednotlivých zvierat v stáde a snaha pozorovať odchýlky od normálneho správania**“. Hovorí, že dobrý chovateľ je trpezlivý a dôsledný, rešpektujúci potreby zvierat. Ďalej uvádza, že farmári, ktorí sú odkázaní sami na seba, majú vyrovnanú a introvertnú osobnosť (introvert je jedinec zameraný na svoj vnútorný život, uzavretej povahy, opak extroverta) a ich zvieratá majú vyššiu úžitkovosť. Aj v našej staršej literatúre z vidieckeho prostredia je dobrý hospodár popisovaný ako kľudný človek, pokorný k prírode, trpezlivý a láskavý k zvieratám.

Klasickým príkladom je nasledovný experiment z Austrálie. 12 rovnakých fariem prasníc bolo navrhnutých, vybudovaných a prevádzkovaných jednou veľkou firmou. Farmy mali dokonca aj zvieratá z rovnakej genetickej bázy a dostávali krmivo toho istého druhu z tej istej prípravovne zmesí. Všetky farmy boli teda v podstate rovnaké. Každá farma mala svojho vlastného prevádzkovateľa, ktorý sa staral na svojej farme o zvieratá. Avšak farmy sa značne líšili priemerným počtom ciciakov narodených na prasniciu za 1 rok. Prasnice na všetkých farmách boli podrobené dvom približovacím testom na prítomnosť ľudských bytostí. Test je veľmi jednoduchý, do väčšieho koterca alebo ohrady sa postaví človek, ktorého zvieratá nepoznajú, z druhej strany sa vpúšťajú individuálne zvieratá. Zisťuje sa, či sa zviera priblíži k človeku a na akú vzdialenosť. Čo sa zistilo? **Prasnice z fariem s horšou reprodukciou sa nesnažili priblížiť k človeku, báli sa ho. Z toho vyplynulo, že postoj chovateľa bol menej uspokojivý než na iných farmách.**

V ďalšom experimente, ktorý chcem pre názornosť uviesť, sa výskumu podrobilo celkom 43 ošetrovateľov z veľkých komerčných fariem ošípaných po dobu troch mesiacov. Každý vyplnil dotazník vypracovaný psychológom, ktorý bol zameraný na lásku k zvieratám. Následne boli rozdelení na dve skupiny. Prvá skupina zlepšila svoje správanie smerujúce na zvieratá podľa pokynov riešiteľov a druhá skupina robila tak ako bola zvyknutá predtým. Vzťahy alebo interakcie (vzájomné ovplyvňovanie) ošetrovateľov s prasatami boli zaznamenané nezávisle týmto štyroch tréňovaných pozorovateľov. Tieto pozorovania sa sústredili na štúdium neláskavého alebo dokonca hrubého správania, ktoré používali ošetrovatelia pri manipulácii s pohybujúcimi sa ošípanými po dlhší čas. Potom bol použitý jednoduchý test, ktorý ukázal predpoveď strachových reakcií. Pozostával z hodnotenia reakcie prasiat na vyhánanie z koterca počas kŕmenia a na približovanie sa k neznámym osobám. Zistilo sa, že negatívne úsudky o prasatách získané dotazníkom pred pokusom, boli v silnom vzťahu so sledovaným počtom hrubých manipulačných dotykov ošetrovateľov. Významné zlepšenie postoja ošetrovateľa v prvej skupine, ktorá zlepšila svoje správanie v porovnaní s druhou skupinou, malo za následok výrazne lepšie vzťah ošípaných k neznámym osobám. **Vyšší stupeň pohody sledovaných zvierat, ktoré boli ošetrované jemným spôsobom, sa prejavil aj vyššou rastovou intenzitou.**

V ďalšom príklade sa skúmal vplyv handlingu, čo v preklade znamená dotýkanie, či zaobchádzanie rukou, na prasnú prasniciu. Dvadsaťštyri prasníc bolo rovnomerne rozdelených do troch skupín: s minimálnym, pozitívnym (priateľským) a negatívnym (nepriateľským) handlingom. Zvieratá boli priviazané v boxoch 0,5 x 1,1 m. Ako pozitívne zaobchádzanie bolo použité hladkanie a priateľské plieskanie prasníc pri priblížení a negatívny handling bola

aplikácia krátkého elektrického šoku pri priblížení. V skupine s minimálnym ošetrovaním sa použili rutinné praktiky ošetrovania zvierat. Zistilo sa, že hladiny stresového hormónu kortizolu boli výrazne nižšie pri pozitívnom handlingu v porovnaní s negatívnym. Pozitívny handling zvyšoval počet fyzikálnych kontaktov medzi prasťom a ošetrovateľom a tento dobrý vzťah sa dokázal aj nižšou koncentráciou významného indikátora stresu kortizolu po priblížení človeka v porovnaní s negatívnym handlingom. **Výsledky podporili predpoklad, že dobrý vzťah človeka k zvierat'u zlepšuje pohodu priviazaných gravidných prasníc a že to môže čiastočne znížiť obmedzujúci vplyv z priväzovania. Z toho vyplýva, že ani v hľadaní optimálneho fyzikálneho prostredia by sa nemalo zabúdať na dôležitosť vzťahu človek - zviera.**

Chovatelia často vravia, že zvieratá môžu rozlišovať medzi rôznymi osobami. Zistilo sa, že napríklad teľatá môžu rozlišovať medzi priateľskými a nepriateľskými ľuďmi. Kanadskí vedci zistovali v nasledovnej štúdii schopnosť dojníc rozlišovať medzi ošetrovateľmi na základe ich správania. Dojnice boli opakovane preháňané osobami, ktoré mali oblečené modré kombinézy, do izolovaného ustajnenia, kde každá krava prijala averzívne (hrubé) alebo jemné ošetrovanie. Ošetrovatelia boli oblečení do červených alebo žltých kombinéz a boli rozdelení na hrubé alebo jemné osoby. Ošetrovateľ stál vpredu pred zvieratami približne pol metra pred válovom. Počas jemného zaobchádzania poskytol seno, zelenú trávu alebo koncentráty a keď toto krmivo krava prijala, jemne priateľsky pleskol kravu za súčasného prihovárania sa milým hlasom. Pri averzívnom ošetrovaní, ošetrovateľ zdvihol vysoko ruku a udrel kravu s otvorenou dlaňou na čelo hlavy alebo do oblasti mulca. Toto opakoval každých 15 sekúnd, pokiaľ sa krava približovala. Každé toto ošetrovanie trvalo 2 minúty. Počas testov na priblíženie stál ošetrovateľ 60 sekúnd pred kravou ticho, s rukami vo vreckách. Bola hodnotená vzdialenosť, na akú sa krava k nemu priblížila. Zistilo sa, že kravy sa ochotne učili rozlišovať medzi jemným a averzívnym ošetrovateľom. Po 12 jemných a 12 averzívných ošetrovaniach si udržiavali väčšiu vzdialenosť od hrubého ošetrovateľa a približovali sa k dobrému ošetrovateľovi. Kravy boli schopné rozlišovať medzi týmito averzívnymi a jemnými ošetrovateľmi aj po návrate naspäť do svojej domácej maštale. Znamená to, že kravy zovšeobecňujú svoje skúsenosti s ošetrovateľmi z jednej lokácie do druhej. Ďalej sa zistilo, že rozoznali hrubé a jemné osoby aj keď boli rovnako ustrojené. Tým sa dokázalo, že kravy nezovšeobecňujú svoje averzie k druhým osobám nosiacim rovnaké farebné oblečenie.

Štúdie dlhotrvajúcich vzťahov človek - zviera a naopak zviera – človek sú zaujímavé najmä pre systémy intenzívneho chovu, kde zvieratá majú len malý kontakt s ošetrovateľom. Niektoré experimenty ukázali, že pre založenie tohto vzťahu je veľmi dôležitý vek. Vo Francúzsku sa skúmali tradične chované teľatá, oddelené od matky a presúvané ošetrovateľom k svojim matkám dva razy denne na cicanie a voľne chované teľatá odchovávané permanentne vonku s matkami s malým kontaktom s človekom. Princíp použitého izolačného testu bol nasledovný: teľa sa umiestnilo do neznámeho koterca a dvaja neznámi ľudia sa ho snažili v čo najkratšom čase izolovať do jedného rohu. Tradične chované zvieratá boli počas prvých troch mesiacov rýchlejšie izolované do rohu koterca než voľne chované teľatá. Tieto výsledky boli potvrdené aj v klietkovom teste vo veku 20 mesiacov. Keď sa človek dotýkal zvierateľa umiestneného vo fixačnej klietke, frekvencia srdcového tepu sa u voľne odchovaných zvierat zrychlila výraznejšie ako pri tradične chovaných zvieratách. **Výsledky poukázali na veľmi dlhý čas, kedy pôsobí vplyv techniky odchovu počas mliečnej výživy na neskoršiu reakciu teliat na humánne ošetrovanie.**

Hlavný cieľ ďalšej štúdie bol vyšetriť vzťahy medzi etologickými reakciami dojníc na človeka a ich doživnosťou. Výskum bol prevedený na dvanástich farmách v juhovýchodnej Austrálii. Priemerná veľkosť farmy bola 177 kráv a kravy boli dojené v rybinových dojárnach. Pred začatím experimentu všetci ošetrovatelia na farmách vyplnili dotazník vypracovaný psychológom, zameraný na ich postoje ku kravam.

Okrem mliečnej úžitkovosti boli sledované nasledovné etologické ukazovatele: Správanie všetkých ošetrovateľov zamerané na kravy počas ošetrovania a dojenia; správanie všetkých kráv

pri dojení (ustupovanie, robenie krokov a kopanie); hladina strachu z ľudí. Tento posledný ukazovateľ bol hodnotený pri 50 kravách na každej farme jedným a tým istým výskumníkom v rovnako veľkej štandardnej miestnosti po dobu trojminútových približovacích testov.

. Na základe farmových priemerov bol zistený vysoko preukazný negatívny vzťah medzi hladinou strachu z ľudí meranou priemerným časom, ktorý kravy strávili vo vzdialenosti 3 m od výskumníka v približovanom teste a dojivosťou. Zjednodušene povedané, čím väčší strach zvierat, tým nižšia dojivosť. Aj medzi správaním pri dojení a dojivosťou sa vypočítali tesné korelácie, ktoré naznačili, že nervózne a ľakavé kravy menej dojili. Ďalej sa našli preukazné vzťahy medzi priemerným počtom hrubých kontaktov použitých ošetrovateľom pri ošetrovaní kráv a časom, ktorý kravy strávili v vzdialenosti 3 m od výskumníka. Ako vidíte, všetko navzájom do seba zapadá: **úžitkovosť dojníc je znižovaná tam, kde sa zvieratá vyhýbajú ľuďom vďaka neserióznym a ľahostajným ošetrovateľom. Najdôležitejšie bolo, že kravy dobrého ošetrovateľa nadojili v priemere viac ako 15 % mlieka než kravy od zlého na tej istej farme.**

Štúdie, ktoré sa zaoberali s hovädzím dobytkom a prasatami, našli preukazné vzťahy medzi behaviorálnymi reakciami zvierat na človeka a produkciou. Tieto skutočnosti rukolapne vypovedajú o tom, že úžitkovosť je obmedzená v chovoch, v ktorých zvieratá prejavujú vyhýbania sa ľuďom v štandardných testoch, čiže tam, kde nemajú zvieratá dobrý vzťah k ľuďom. Vyplýva z toho **dôležitosť výberu, zaškolenia a sústavnej výchovy ošetrovateľov.**